

אחת היה לעיני הכהנים שהם הבינו כפשוטו שמסכים עמו, אבל ויאמר ירמיה הנביא - הוא בפ"ע אמר אמירה אחרת לסתור דבריו :

6. אברבנאל פס' ו'

(ו) ומפני שחנניה היה מתפאר בנבואתו זאת להיותו מדבר טוב על ישראל בהפך ירמיהו שהיה מנבא רע עליהם לכן אמר לו ירמיהו מי יתן ויקם ה' את דבריך אשר נבאת להשיב כלי בית ה' וכל הגולה למקום הזה ירושלים, ובעלי אגדה אומרים שאמר לו הלואי ויתקיימו דבריך אני משתכר ואתה נפסד אני כהן ואוכל קדשים אם יעמוד הבית הזה בבנינו ואתה גבעוני ותהיה לי חוטב עצים ושואב מים :

7. רש"י ז'

(ז) אך שמע נא וגו' עד הנביא אשר ינבא לשלום, אמר אני מתנבא פורעניות אם לא יבא איני שקרן הקב"ה נחם על הרעה אבל הנביא אשר ינבא לשלום וגו' בבא דבר הנביא יודע וגו' אבל אם לא יבא דברו שקרן הוא שנאמר לא איש אל ויכזב וגו' (במדבר כג) כך דרש רבי תנחומא :

8. רד"ק ז'

(ז) אך שמע נא - הענין הזה שאמר לו כי בהבטחת הטובה יבחן הנביא כי אם יבטיח טובה ולא תבא בידוע שהוא נביא שקר כי כל דבר טוב שיבטיח האל אפילו על תנאי הוא בא אבל באמת תסור ממנו הטובה ההיא אם יחטא כמו שאמר ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע ועשה הרע בעיני ונחמתי על הטובה אמנם על כל פנים תחול הטובה ותבא אבל אם יתנבא לרעה ולא תבא כלל לא יודע בזה שהוא נביא שקר שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה כשעשו תשובה כמו שעשה באנשי נינוה :

9. תנחומא וירא י"ג

ומהו לא איש אל ויכזב כשהוא אומר לעשות טובה כיצד מלך ב"ו אומר ליתן מתנה לבנו כיון שהכעיסו חוזר במתנתו והקב"ה אומר לעשות טובה ואע"פ שחוטאין אינו חוזר בו שנא' (תהלים קה) ויתן להם נחלת גוים ועמל לאומים יירשו למה בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו אע"פ שלא שמרו חקיו ולא נצרו תורותיו נתן להם וכן אתה מוצא אחר שעשו ישראל את העגל ובקש עליהן משה רחמים מה הקב"ה א"ל וידבר ה' אל משה לך עלה מזה אתה והעם אשר העלית ממצרים (שמות לג) א"ל הקב"ה משה איני כב"ו שאומר ליתן מתנה וחוזר בו הוי לא איש אל ויכזב מהו ההוא אמר ולא יעשה אם אמר בשעת כעסו להביא רעה חוזר שכן אמר למשה הרף ממני ואשמידם ואמחה וגו' (דברים ט) ולא עשה אלא וינחם ה' על הרעה (שמות לו) וכן ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם (שם לב) ולא עשה אלא ויאמר ה' סלחתי כדבריך (במדבר יד) א"ל הקב"ה איני כבשר ודם שאומר לעשות רעה ומתגאה לעשותה א"ר הונא הכהן בשם רבי אחא בא וראה בשעה שאמר ירמיה (ירמיה כז) הביאו את צואריכם בעול מלך בבל ועבדו אתו ועמו והיה עמו חנניה בן עזור הנביא השקר והיה מתנבא טובות כמה שנאמר (שם ח) וירפו את שבר בת עמי על נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום אומר להם הנה כלי בית ה' מושבים מבבל עתה מהרה א"ל ירמיהו אני מתנבא רעות מפי הקב"ה ואתה מתנבא טובות של שקר מעצמך אתה אומר יקם ה' את דבריך אשר נבאת להשיב כלי בית ה' (שם כח) וכן הקב"ה אומר לירמיה עשה לך מוסרות ומוטות ונתתם על צוארך (שם כז) כמו שנבוכדנצר עתיד ליתן בצואריהן של בני וכן עשה וחנניה נוטלן מעל צוארו ושוברן שנא' (שם כח) ויקח חנניה הנביא את המוטה מעל צואר ירמיה הנביא וישברהו א"ל כך אמר לי הקב"ה ככה אשבר את עול נבוכדנצר מלך בבל (שם) א"ל ירמיהו כבר עמדו נביאי אמת לפני ולפניך והנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת (שם) ואני מתנבא רעות אם לא יבואו דברי אין אני שקרן שהקב"ה אומר לעשות רעה וחוזר בה ואתה מתנבא טובות ואם לא יבואו דבריך אתה נביא שקר שהקב"ה אומר לעשות טובה ואע"פ שסרחנין הן אינו חוזר בו וכן אתה מוצא בשעה שאמר ליחזקאל בשעת כעסו (יחזקאל כ) חי אני נאם אדני ה' אם אדרש לכם וחזר בו שנאמר (שם לו) עוד זאת אדרש לבית ישראל לעשות להם ארבה אתם כצאן אדם הוי לא איש אל ויכזב לטובה ההוא אמר ולא יעשה ברעה

10. רמב"ם הקדמה למשנה

ונשאר בכאן פרק גדול ראוי לנו לבארו. והוא שהנביא כשיתנבא בצרות ומאורעות לעם שהם חייבים, כגון שיזהירם ברעב או חרב, או שתהפך ארצם, או ירדו עליהם אבני אלגביש, וכדומה לו, ואחר כן לא יתקיים דבר מן הענין ההוא, ורוחמו מן השמים ועמדו כל עיניהם בשלום ובשלוה, לא יודע בו כזב הנביא, ואין ראוי לומר שהוא נביא שקר, ושיהיה חייב מיתה, מפני שהקב"ה נחם על הרעה ואפשר שעשו תשובה וסרו מנאצותם, או איחר גמולם הקב"ה בחמלתו, והאריך אפו להם עד זמן אחר. כמו שעשה לאחאב, באמרו ע"י אליהו (מלכים א' כא), לא אביא הרעה בימיו, בימי בנו אביא הרעה. או ירחם עליהם למען זכויות שקדמו להם. ולא אמר על דבר כזה (דברים יח) ולא יהיה הדבר ולא יבוא. אבל אם הבטיח בבשורות טובות שיתחדשו לזמן קצוב, ויאמר בשנה זו יהיה השקט ושלוה, והיו בה מלחמות, או יאמר שנה זו תהיה גשומה וברוכה, ויהיה בה רעב ובצורת, וכדומה לו, נדע שהוא נביא שקר, והתקיים ביטול טענתו ושקרו. ועל זה אמר הכתוב (דברים יח), בזדון דברו הנביא, לא תגור ממנו, ר"ל אל יפחידך ואל יבהילך מלהרוג אותו, אמונתו וישרו וחכמתו, אחרי אשר מלאו לבו להעיד דבר גדול כזה ודיבר סרה על השם יתברך. שהקב"ה

כשיבטיח אומה בבשורות טובות על ידי נביא, אי אפשר שלא יעשם, כדי שתתקיים נבואתו לבני אדם. והוא מה שאמרו ע"ה (ברכות דף ז.ו.), כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפי' על תנאי, אינו חוזר בו. אבל ענין פחד יעקב, אחר שהבטיחו הקב"ה בבשורות טובות, כמו שנאמר (בראשית כח), והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, והיה מפחד פן ימות, כמו שנאמר (שם לב), ויירא יעקב מאד וייצר לו, אמרו חכמים ז"ל בענין ההוא, שהיה מפחד מעון, שמא יהיה גורם לו מיתה. והוא מה שאמרו (ברכות דף ז.), קסבר שמא יגרום ההטא. יורה זה שהקב"ה יבטיח בטובה ויגברו העונות ולא יתקיים הטוב ההוא. ויש לדעת שענין זה אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא. אבל שיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בני אדם בבשורה טובה, במאמר מוהלט, בלא תנאי, ואחר כך לא יתקיים הטוב ההוא, זה בטל ואי אפשר להיות. בשביל שלא יהיה נשאר לנו מקום לקיים בו אמונה הנבואה, והקב"ה נתן לנו בתורתו עיקר, שהנביא ייבחן כשיאמנו הבטחותיו,

ואל העיקר הגדול הזה רמז ירמיהו במחלוקתו עם חנניה בן עזור. מפני שירמיהו היה מתנבא לרעה ולמות, ואמר שנבוכדנצר יגבר ויצליח ויחריב בית המקדש, וחנניה בן עזור היה מתנבא לטובה ולשוב כלי בית ה' לירושלים המובאים בבלה. ואמר לו ירמיהו, כשנתוכח עמו על דרך העקרים השמורים, שאם לא תתקיים נבואתו ולא יגבר נבוכדנצר, וישבו כלי בית ה', כמו שאתה אומר, אין זה הדבר מכחיש לנבואתי, אולי הקב"ה ירחם עליכם, אבל אם לא יתקיים דבריך ולא ישובו כלי בית ה', בזה יתברר שנבואתך שקר, ולא יתקיים לך נבואה, עד יתקיימו היעודים הטובים שהבטחת בהם. והוא מה שאמר (ירמיה כח), אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי דובר באזניך ובאזני כל העם, הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם, וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות, למלחמה ולרעה ולדבר, הנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת. ר"ל בדבר הזה, שהנביאים ההם המתנבאים לטוב ולרע, לא נוכל לדעת מכל הדברים שהתנבאו לרע אם צדקו בעדותם או כזבו. אבל יודע אמונת דבריהם כשיבטיחו בטובה ותתקיים,

11. אברבנאל ט"ז - י"ז

טז) לכן כה אמר ה' וגזר עליך שתמות בשנה הזאת כי עם היות שלא אמר השם כן לירמיהו הנה הוא גזר עליו העונש הזה כמו שעשה משה רבו לקרח ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה (במדבר טז, ל):

יז) והקדוש ברוך הוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכו ישלים כי כן מת חנניה בשנה ההיא, ומאשר אמר הכתוב שמת בחדש השביעי אמרו חכמים ז"ל (ילקוט שמעוני ירמיה רמז שם) שהיתה שנה אחרת מלמד שמת ערב ראש השנה וצוה לבניו שיקברוהו אחר ראש השנה כדי לעשות נבואת ירמיהו שקר, וכן תרגם יונתן ומית חנניה נביאה שקרא בשתא ההיא ואתקבר בירחא שביעאה, ותרגם ג"כ השנה אתה מת השתא הדא את מית ולשתא אחרנתא את מתקבר וכוונת יונתן אינה שכן פירש לו זה ירמיהו אלא שזו היתה כוונתו בדבריו: